

**ÇOĞUL MODERNLİKLER BAĞLAMINDA MUHAFAZAKÂR MODA DERGİLERİNDEKİ
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI**
**GENDER PERCEPTION OF CONSERVATIVE FASHION MAGAZINE ON THE CONTEXT OF PLURAL
MODERNITY THEORY**

Halime GÜVEN ÖZ*

Öz

Araştırmamızın temeli, muhafazakârların yaşam tarzlarındaki değişimler, özellikle kılık kıyafetteki değişimlerle ortaya çıkan moda/yaşam dergileri, bu dergilerde kadın ve erkeğin ele alınış biçimi ve cinsiyet algısının çoğul modernlikler kuramı ile değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda kendisini Muhafazakâr Moda Dergisi olarak tanımlayan Aysha derginin 2013-2017 yılları arasında yayımlanan rastgele 15 sayısının içerik analizi yapılmıştır.

Dindar-muhafazakâr orta ve üst sınıfa hitap eden dergide toplumsal cinsiyet rolleri pekiştirilmekte, mahremiyet kadına ait bir kavram olarak sunulmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin daha çok pekiştirildiği alanlar ise annelik, doğum, çocuk bakımı, iş hayatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dergi, muhafazakâr kadınları bir yandan modern yaşamla bütünleştirirken diğer yandan toplumsal cinsiyet kodlarıyla kadınların belirtilen hususlarda geleneksel davranış biçimlerinden kopmasını eleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aysha Dergisi, Toplumsal Cinsiyet, Modernlik, Moda.

Abstract

The basis of our analysis tracks the changes of fashion of the Muslim-Conservative class of people and especially the reflection of these changes in fashion magazine. The purpose of this study is to highlight to what extent the principals of the Muslim-Conservative class like the place of the Man and Woman are in fact, shaped by the basics of modernism. In this respect we have made the analysis of 15 publication of a pioneer Muslim Conservative fashion magazine named Aysha between 2013 and 2017.

Aysha target the conservative middle and upper class and assign a special role to each gender by for example insisting on the prudishness of woman, the role of mother, the children. The magazine bring muslim-conservative women into line with modernism but at the same time question and criticize the break of tradition and values.

Keywords: Aysha Fashion, Gender, Modernity, Fashion.

Giriş

İslami-muhafazakâr kesim, özellikle 28 Şubat süreci ve sonrasındaki dönemlerde yaşadıklarının etkisinden sıyrılıp “geri kalmışlığı” gidermek ve hızla toparlanmak için ekonomik gelişim ve başarıya odaklandı. İktidarla birlikte İslamcı-Muhafazakârlar, ekonomik güç ve özgürlüğe sahip oldular. Bu ekonomik iyileşme aynı zamanda İslami muhafazakâr çizgi ile kapitalizmin kaynaşmasını da kolaylaştırmıştır.

Yapılan araştırmada muhafazakârların giyim, yeme-içme, din, eğlence, eğitim, çocuk bakımı vb. konulardaki değişen tutumları ortaya konulmuştur. Bu değişimler çalışmamızda “Çoğul Modernlikler” kavramı doğrultusunda ele alınmıştır. Çoğul modernlik, modernliğin çok güzergâhlı ve kültür-bağımlı yeni bir okuması (Göle, 2011: 162) olarak muhafazakârlardaki değişimi diğer birçok kavramdan daha iyi ifade etmektedir. Bu anlamda ulaşılmak istenen ise muhafazakârların tüm bu değişimler bağlamında geleneksel toplumsal cinsiyet algısından ne kadar farklılaştığını ortaya koymaktır. Aynı zamanda bu değişimin, kapitalizm ve tüketim kültürü ile ilişkisini ve yeni tür bir modernlik olup olmadığını tartışmayı amaçlıyorum.

Araştırmamızda muhafazakâr moda dergilerindeki toplumsal cinsiyet algısı, küreselleşme ile oluşan değişim ışığında ve çoğul modernlikler çerçevesinde irdelenecek, değişen toplumsal yapı içerisinde muhafazakâr kesimin modernleşerek günlük yaşamlarında (giyim, yeme-içme alışkanlıkları, boş zaman kültürü, tatil mekânları vb.) ortaya çıkan durum ele alınacaktır. Çalışmamız Türkiye’de özellikle son dönemlerde İslami-muhafazakâr kesimdeki görünürlüğün artması ve bununla birlikte tesettür modasının ortaya çıkışı ve süreçlerinin tespiti açısından konuya katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

* İstanbul Ticaret Üniversitesi, Uygulamalı Sosyoloji Yüksek Lisans Öğrencisi.

Araştırmanın Yöntem ve Sınırlılıkları

Kendisini muhafazakâr moda dergisi olarak tanımlayan “Aysha” derginin toplumsal cinsiyet algısı, çoğul modernlikler kuramı çerçevesinde incelenmiştir. Özellikle tesettür modası, tesettür giyim defileleri, muhafazakâr kadının yaşamı, muhafazakâr kadının eğlence mekânları ile ilgilenen, bunları takip eden ve “İslami Burjuva” olarak da ifade edilebilecek kadın tüketiciler, toplumsal alanda görünür olan Muhafazakâr-İslamcı kadınlar çalışmamızın kapsamı içerisinde yer almaktadırlar.

Araştırmamızda içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem kullanılırken Elif Balkanlıoğlu'nun, “Türkiye’de Muhafazakâr Kadın Modernleşmesi ve İslami Moda Dergilerindeki Yeni Muhafazakâr Kadın” başlıklı tezinde kullandığı tablo yönteminden yararlanılmıştır.

Toplamda 15 dergi, 119 yazı incelenmiş olup yazılar, “Sunuş, Bakım, Hukuk, Moda, Din, Sağlık, Köşe Yazıları, Stil Günlüğü, Röportaj, Anne-Bebek, Tarih-Kültür, Eğlence” tema başlıklarına göre sınıflandırılmıştır.

1. Çoğul Modernlikler Kuramı

Modernitenin düşünsel ve toplumsal bağlamını birlikte ele aldığımızda, bu kavramı tek bir boyutla açıklamak hatalı olacaktır. Bu sebeple modernlik kuramını bir yanıyla zihinsel/epistemolojik/entelektüel, diğer yanıyla ekonomik/sosyal/siyasal değişimi oluşturan etkenlerin toplamı olarak görmek daha doğru olacaktır. Peki, nedir modernite ya da modernlik? Bu konuda Berman'ın tarihsel uzantısı ve anlamı bakımından modernite ya da modernlik tanımı dikkat çekicidir. “Modernliğin tarihi gibi muazzam bir şeyin bir ucundan yakalayabilme umuduyla onu üç evreye ayırdım: Kabaca 16. yüzyılın başlarından 18. yüzyılın başına dek uzanan ilk evrede insanlar, modern hayatı algılamaya yeni başlamışlardır; onlara neyin çarpmış olduğunu anlayamazlar henüz. Umutsuzca, el yordamıyla uygun sözcükleri bulmak için çırpınırlar; deneyim ve umutlarını paylaşabilecekleri modern bir kamu ya da camianın ne olabileceği konusunda pek fikirleri yoktur.” (Berman, 2014, 29)

“İkinci evremiz 1790’ların büyük devrimci dalgasıyla başlar. Fransız Devrimi ve onun etkileriyle büyük, modern bir kamu, bir anda ve dramatik bir biçimde doğuverir. Bu kamu, devrimci bir çağda; kişisel, toplumsal ve siyasal yaşamın her boyutunda altüst oluşlar ve patlamalar doğuran bir çağda yaşıyor olma duygusunu paylaşmaktadır. 19. yüzyılın modern kamu alanı, bir yandan da hiç de modern olmayan dünyalarda yaşamının madden ve manen neye benzediğini hatırlatmaktadır. Bu içsel ikilik aynı anda iki ayrı dünyada yaşıyor olma hissini, modernleşme ve modernizm düşüncelerini doğurur ve kökleştirir. 20. yüzyılda, üçüncü ve son evremizde, modernleşme süreci neredeyse tüm dünyayı kaplayacak kadar yayılmış; gelişmekte olan modernist dünya kültürü, sanatta ve düşünce alanında göz alıcı başarılar sağlamıştır.” (Berman, 2014, 29)

“Çoğul modernlik yaklaşımının, farklı ulus devletler, farklı etnik ve kültür grupları ile çeşitli cemaatçi ve fundamentalist hareketlerin doğmasıyla birlikte geliştiğini gözlemek olasıdır. Çoklu modernliklerin oluşumu, farklı grupların ve hareketlerin modernlik söylemlerini kendilerine ait kavramlarla yeniden içselleştirmeleri ve tanımlamaları girişimidir.” (Yıldırım, 2012, 34).

Göle, çoğul modernlik kavramıyla kültürü de göz önünde bulunduran bir modernlik okuması yapar. Batı merkezli tek bir modernlik anlayışını eleştirir. “Batı-dışı modernlik kavramı, değişen modernlik deneyimi ve tanımları üzerine, farklı coğrafya ve kültürlerin konumundan bakarak yeniden düşünme uğraşısının bir parçasıdır.” (Göle, 2011, 161)

“Çoğul modernlikler” nosyonu, gerçekten modern dönemin özellikleri ve tarihi içinde genel söylem ve araştırmalarda uzun süreden beri yaygın ve geçerli olan bakış açılarına karşı çıkan çağdaş dünyanın belirli bir bakış açısını ifade eder. Bu yeni nosyon, 1950’li yıllarda uzun süre egemen olan ‘klasik’ sanayi toplumu ve modernleşme teorilerinin bakış açısına karşı kar. Ve gerçekten Marx’ın, Durkheim’in ve (büyük oranda) Weber’in bile - en azından onun çalışmalarının tek bir okuma biçimine -klasik sosyolojik analizlerine karşı durur. Tam ve net olarak denebilir ki, onların hepsi modern Avrupa’daki gelişmiş şekliyle modernliğin kültürel programı ve orada ortaya çıkan, hayranlık duyulan temel kurumların, nihai olarak modern olan veya modernleşen bütün toplumları, modernliğin yayılması ve yaygınlaşmasıyla etkisi altına alacağını; böylelikle bu kurumların dünya çapında bir üstünlük sağlayacağını varsayıyordu.” (Eisenstadt, 2000, 1).

Batı dışı modernleşme, Batılı olmayan toplumların “Batı eksenli” modernleşme deneyimi çabalarını eleştirerek, bunun yerine kendi yerel ve iç dinamiklerine uygun bir biçimde diye tanımlanabilecek “alternatif, yerel ve batı dışı” bir değişim-dönüşüm ve gelişimi öneren bir kavramsallaşmadır. Batı-dışı modernlik kavramı, Batı’nın dışında kalmışlığı değil, modernliğin içinde ama Batı’dan farklı bir perspektifi içermektedir. Göle (2011: 162), Batı-dışı modernlik kavramsallaştırmasını oluştururken önceki modernlik

kavramsallaştırmalarını tamamen reddetmemiştir. Var olan modernlik görüşlerinin yeni bir düzeyde okumasını yapmıştır. Bu okumayı hem kavramsal hem de teorik boyutlarıyla gerçekleştirmiştir.

“Batı-dışı modernlik kavramını kullanmak kuşkusuz diğer kavramsallaştırmaların dışlanması anlamında okunmamalıdır. Hatta tersine Batı-dışı modernlik kavramını daha iyi anlamın yolu diğer kavramlarla ilişkilendirmek ve birbirine eklemektir. Her kavramın kendi içinde sınırları olmakla beraber, her biri farklı kuramsal açılımlar getirmektedir.” (Göle, 2006, 55)

Türkiye’de Cumhuriyetle başlayan ve tek parti döneminden itibaren katı laik, ulusçu, seküler ve devlet merkezli modernleşme; 1950, 1980 sonrası ve 2000’li yıllarda gerçekleşen reform ve açılımlarla esneyerek çoğullaşmıştır. Bu bağlamda Türkiye’deki modernleşme “tepeden inme”, “tahakküm ve dayatmacı” modernleştirme özelliğine sahiptir. Bu tahakkümcü modernite, kendisini o dönemde daha çok gündelik hayat ve kadınlarla ilgili yapılan düzenlemelerde göstermiştir. Benzer şekilde muhafazakâr-İslamcı kesimde meydana gelen modernleşme de daha çok kadınlar üzerinde görünür olmuştur. Bu gelişmeler, muhafazakârların toplumsal cinsiyet algısında bir değişime sebep olmuştur.

2. Toplumsal Cinsiyet Kuramı

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olarak insanlara biçilen roller, kalıplar şeklinde sosyo-kültürelidir. Bir başka deyişle toplumsal cinsiyet, insan icadıdır. Sonradan öğrenilir ve bu nedenle değişebilir. Hatta bu nedenle, toplumdan topluma, bir zaman diliminden diğerine farklılıklar gösterebilir. Toplumsal cinsiyet, eşitliği, kadın ve erkeğin hem kamusal alanda hem de özel alanda eşit haklara ve fırsatlara sahip olması ve her ikisinin de bu alanlara eşit olarak katılması demektir. Ancak ne ülkemizde ne de dünyada kadın ve erkek arasında bu anlamda bir eşitlikten söz edilebilir. “Örneğin, yapılan araştırmalar, dünyada hiçbir ülkede kadınların tam anlamıyla erkeklerin yararlandıkları hak ve fırsatlardan yararlanamadıklarını göstermektedir. Bugün dünyada hala okul çağında olan ve okula gidemeyen 77 milyon çocuğun yüzde 57’si kadındır. Her yıl yaklaşık 500 bin kadın hamilelik veya doğum sırasında yaşamını yitirmektedir.” (Berktaş, 2010, 13)

Gündelik yaşamda küreselleşmenin getirdiği ve toplumlara dayattığı kapitalist sistem cinsiyetçi kalıpları yeniden üretmekte, medya aracılığıyla bu süreci beslemekte ve bundan ekonomik kazanç elde etmektedir. Bilinçaltımız kadın ve erkeklerin toplumsal rollerinin ne olduğuna ilişkin cinsiyetçi kalıplarla sekillenmiş durumdadır.

Yasal düzenlemeler yapılırken ve sosyal politikalar oluşturulurken erkeklerin kadınlara ilişkin cevaplanmasını istediği tüm sorular; çoğu zaman kadınları denetim altına alma, sömürme, etkisizleştirme veya sindirme kaygılarından hareketle ortaya çıkmaktadır. Örnek vermek gerekirse; kürtaj yasağı getirilmeli midir, kadın örtünmeli midir, kaç çocuk doğurmalıdır, saat kaçta sokakta kalabilir, kaç yaşında evlenmelidir gibi sorularda genellikle ne soruyu soran ne sorunun öznesi ne de muhatabı kadındır. O halde kadın, ataerkil ideoloji tarafından nasıl bir figürdür, sorusu akla gelmektedir.

Günümüzde, özellikle örtünme pratiği üzerinden kendisini kamusal alanda görünür kılmaya başlayan modern, eğitilmiş ve genç Müslüman kadınların başlattığı tartışmalar gittikçe yaygınlık kazanarak genişlemektedir. “Modern insan hakları literatüründe tüm insanların eşitliği temelinde geliştirilen söyleme rağmen, İslam dünyasının gündelik yaşam pratiğinde, geleneksel inanışlar ve dini inanca dayalı güncel konjonktürel ortamlarla uyumlanmayan kadın - erkek ayrımı ve erkeklerin üstünlüğü söylemine karşı, İslamcı kadınların eşitliği ve/veya üstünlüğünü savunan bir bakış açısıyla İslam dininin imkânlarını harmanlamaya çalışan çabalarla İslami feminizm denen bir alan yaratıldı.” (Thébaud, 2005, 31)

Türkiye’de 90’lı yıllardan sonra özel TV kanallarında artan Müslüman kadın kimliğine ilişkin tartışmalar ekseninde, İslamcı Feminizm içerisinde değerlendirilebilecek konuların kamuoyuna getirildiğini görmekteyiz. Bu çerçevede başörtüsü, cuma namazı vs. konularında gündeme gelen tartışmalar, İslamcı feminist taleplerin, toplumda görünürlük kazandığını da göstermektedir. “Kadınların toplumda var olabilme ve kendilerini topluma kabul ettirme çabalarını tamamen birey olarak bir varoluş mücadelesini görmezden gelip ya da ıskalayarak olayı, dini figür ve Fundamentalist yaklaşım çabası olarak kabul etmeleri neticesinde, toplumun talepleri ve değişim arzusunu yanlış okuyarak siyasi konjonktürlerini de kaybettiler. 1980’li yıllarda gelişen feminist hareketlerin çekirdek kadroları içerisinde yer alan kişilerde İslam konusunda yeterince bilgili olamadıkları için dine dayalı bir eleştiri ve cevaplama durumu da olamamıştır.” (Göle, 2000, 55-60)

“İslamcı hareket, modern dönemin bireyde yarattığı toplumsal ve bireysel boşlukları tespit etmekte ‘post’ tartışmaları kullanırken, tespit ettiği boşlukları İslam’ın ahlak anlayışı üzerinden doldurmuştur. Bu süreç ‘hangi İslam?’, ‘nasıl bir ahlak?’ sorularını beraberinde getirmiştir. İslamcı kadın hareketi de 1990’ların

yarattığı 'fırsat alanları' içinde daha güçlenmiş, sorulara kadın perspektifinden cevap vererek yeni dindarlığın inşasında belirleyici olmuştur." (Yılmaz, 2015, 96)

3. Muhafazakârlık

Muhafazakârlık; var olanı koruma tavrı, değişime olan güvensizlik dışında, eldekini kaybetme kaygısı, yerine koymanın maliyetli ve riskli oluşu ve bu değişimden ortaya çıkacak hasıladan pay alamama hesapçılığı gibi faktörlerden de beslenmektedir. Ancak muhafazakârlığı etkili kılan en önemli unsurun, onun güçlü bir iktidar aracı olmasına dayandığı söylenebilir. Efehan'ın ifadesiyle, "sisteme hâkim olunduğunda, sistemin korunmasının ideolojik aygıtlarını da üretmek ve bu aygıtları etkili bir yöntem eşliğinde kullanmak" (Efehan, 2011, 74) muhafazakârlığın organik aydınlarının da asli ve merkezi işlevi olmuştur; yani muhafazakârlık da iktidar ve hegemonya aracı haline ge(tiri)lmış, iktidar enstrümanı olarak kullanılmıştır.

Türkiye'de "muhafazakârlık" olarak adlandırılan siyasi ve düşünsel tutumun, yalnızca söylemlerine bakılarak değerlendirilecek olursa, muhafazakârlığın yeniye, modern olana karşı, geçmişin parlak günlerine, dinsel-tarihsel (dinsel ve Osmanlıcı muhafazakârlık) ya da milliyetçi tarihsel (milliyetçi muhafazakârlık) özelemlere yönelik yapılan bir vurguyla anlaşıldığı ve anlamlandırıldığı görülür.

"Muhafazakârlara göre bireye belli bir aidiyet hissi veren, onu köksüzlük duygusunun boşluğuna düşmekten koruyan ve kendi kimliğinin bilincine varmasını sağlayan, gelenektir. Muhafazakâr düşüncede gelenek toplumsal istikrarın temeli olarak görülür." (Erdoğan, 2004). Ancak muhafazakârlık ile gelenek aynı şeyler değildir. Bu anlamda Muhafazakârlığın amacı, olanı olduğu gibi korumak da değildir.

"Modern bir siyasi düşünce geleneği olan muhafazakârlıkta gelenek, olumlu bir gönderme içermesine ve yeni kuşakların onu devam ettirme isteğine bağlı olarak katman katman anlam kazanır." (Altay, 2014)

4. Modernleşme Sürecinde Muhafazakâr Orta Sınıf

1980'li yıllardan sonra Özal hükümetinin liberal ekonomi politikalarıyla zenginleşen bir muhafazakâr kesim karşımıza çıkmaktadır. "Doksanlı yıllar, Müslümanların iktidara koştugu, iş piyasalarında etkin olduğu, görünürlüğün ve görüntünün önem kazandığı yıllardı. Dünün püriten cemaatleri bu yıllarda ya bir medya holdingi ya da bir nakliyat şirketi veya bir eğitim sektörü haline gelerek, artık ideallerin değil; kurumsal başarıların, profesyonel yönetici ve uzmanların bir boy gösterme alanına dönüştüler." (Aktaş, 2016, 32) Ekonomik alandaki yenilikler, hem muhafazakâr kadının kendine dönük algısında hem de muhafazakâr erkeklerin muhafazakâr kadına bakışında değişimlere sebep oldu.

"Bu teşvik ve katılım, Müslümanların hayat tarzlarını hızla değiştirdiği gibi aynı zamanda Müslümanların kendilerini piyasada sınıadıkları bir dönemi başlatmıştır. Piyasa koşullarının dindarlıklarıyla çeliştiği noktada Müslümanların, çoğu zaman piyasa koşullarından yana takındığı tutum hem piyasa karşıtı İslamcılar hem de diğer muhalif gruplarca sıkça eleştirilmiştir." (Yılmaz, 2015, 70)

Seksenli yıllarda radikal İslamcılar tarafından, bireylerin inandıkları gibi yaşamaları gerektiğini vurgulanırken doksanlı yıllardan itibaren "din" in bireysel yaşanan bir olgu olduğu söylemi yaygınlık kazanmıştır.

"Dinselin/İslam'ın bu yeni okumalarının "İslamlaşma" süreçlerinin burjuvalaşmasıyla yakından ilişkili olduğu pekâlâ savunulabilir. Çünkü İslami hareketin ideolojik-kavramsal-anlamsal çekirdeğinin bu dönüşümü, İslami bir burjuvazinin sosyal ve ekonomik yükselişle eş zamanlı yaşanmıştır. Aslında söz konusu olan "dindar" bir ticari-ihracatçı burjuvazinin, toplumsal yükselişinin gereği olarak "cemiyet hayatıyla" veya genel olarak moderniteyle daha uyumlu bir İslami yaşayışlar/pratikler bütünü uyarlamasıdır." (Haenni, 2014, 17)

5. İslamcı-Muhafazakâr Kadının Değişim ve Dönüşümü

İslam toplumlarında değişen durumlar karşısında erkeklerle ilgili meseleler açıkça konuşulup sorunlara kısmen çözümler üretilirken, kadınlarla ilgili hususlar yeterince konuşulmadığından Müslüman kadının, değişen durumlar karşısında nasıl bir tavır içinde olması gerektiği hep belirsiz kalmıştır.

İslamcı bir siyasi partinin -MSP- iktidarı ile birlikte 1970'lerde İslamcı-muhafazakârlar çevreden merkeze taşınmış ve daha görünür hale gelmişlerdir. Kadınlar başörtüleriyle üniversitelerde, siyasi çalışmalarda, çeşitli mesleki alanlarda var olmaya başlamışlardır. Böylece sadece evde, ev işleri ve çocuklarla ilgilenen muhafazakâr kadın artık kamusal alanda yerini almıştır.

Cihan Aktaş, İslamcı kadının dönüşümünü 'bacıdan bayana' ifadesiyle kavramsallaştırmaktadır. Aktaş'a göre İslamcı kadın, görünürlüğünü 'bacı' olarak başlatmışken süreç içinde artık o 'bayan' olmuştur. "Yetmişli yıllarda Akıncı ve Ülkücü camiada veya MTTB etrafında Anadolu kökenli, muhafazakâr ailelerin

kızları, bu hareketlerin içinde özneleşmeye başlarken etkinliklerinin meşruiyetini kendilerini Bacı olarak adlandıran bir söylemde buldular. Bu söylem, erkeklerle ortaklaşa yürüttükleri faaliyetlerini bir bakıma kendilerini aile ortamından da güvenli hissettiren derinleştirilmiş bir akrabalık inancıyla sürdürmelerini sağlıyordu. Bacı yerli, Türk, İslam özellikli geleneklere saygılı duruşuyla bu ülkenin öz kimliğinin en somut belgesiydi." (Aktaş, 2016, 15) Bacı söylemi muhafazakâr-dindar kadının kamusal alanda ne şekilde var olacağını da gösteriyordu aynı zamanda. Bacı, kamusal alanda cinsel kimliğiyle değil Müslüman kimliğiyle var olacaktı.

"Kadınlar, bugüne kadar Tanrıya itaati cinsiyetçi bir biçimde tanımlayan ve uygulayan erkeklere karşı toplumsal konumunu yeniden tanımlayarak dindarlığa yeni bir anlam katar. Üstelik bu dil kurulurken eklektik bir biçimde modernist tartışmalardan, özellikle de feminizmden faydalanılır." (Yılmaz, 2015, 102)

6. Moda, Tesettür Moda Dergileri / Defileleri

Modernite ve Modernlik bağlamında kadın giyim kuşamının, dünya ve Türkiye'deki modernlik algısı, küreselleşmenin ve modanın etkisiyle örf, anane, gelenek ve görenekleri bir bir devirerek tek tip özellik gösterdiği görülmüştür. Günümüzde 20. yy. dan itibaren her geçen gün toplumsal hayata nüfuz eden, Batı kültürünün etkisi, insanların gündelik hayatlarını da derinden etkilemiş; giyim-kuşamlarını da birbirinin benzeri haline getirmiştir. Toplumlar, modern ve geçerli olanın bu değişim akımı olduğu adeta dayatılmıştır. Bununla birlikte Batı kültüründe meydana gelen yeni değişim trendi Modernite'den Postmodernite'ye evrilirken, yine bir değişim ve dönüşümü de başlatmış oldu. Bu değişim ve dönüşüm diğer ülkeler de ilgisiz kalamadılar. Hâkim ideoloji olan kapitalizme karşı çıkanlar ise; bu kapitalist dayatmaya karşı, onunla anlaşma, kendi iç dinamiklerine bunu bir anlamda eklemeyerek, küreselleşmenin getirdiği postmodernite akımı ile bir anlamda harmanlanma yoluna gittiler.

Postmodern dönemin en önemli özelliklerinden biri olan ve birbirine uzak kavramların bir aradalığını mümkün kılan eğilimin en çarpıcı biçimde görüldüğü veya görülebileceği alanlardan birisi de tesettür modasıdır. "Tesettür Modası" ifadesi tesettür ve moda kelimelerinin bir arada bulunamayacağını düşüldüğü dönemden kopuşa bir örnektir. Peki, neden tesettür ve moda aslında bir arada olmaması gereken kavramlardır? Çünkü tesettürün, bedensel olarak algılanmaya karşı koyduğu kabul edilir. Ancak moda bunun tam tersi bir okumayla doğrudan dikkat çekmeye, görünmeye, gösterilmeye yönelik bir olgudur.

"Moda, varlığını sınır tanımazlığa ve değişimin sürekliliğine borçludur diyebiliriz. Her şey değişebilir. Her şey modanın tanım ve iktidar alanına girebilir. Yapılması yasak ve toplumsal normlara aykırı eylemler, giyilmesi hoş karşılanmayan kıyafetler moda şemsiyesi altına girdiği andan itibaren meşruiyet kazanır ya da meşru olanın parçası haline geliverir. Modanın tek bir ilkesi vardır, o da değişebilirliktir. Etekler uzar ve kısalır; kıyafetler daralır bollaşır. Modaya esas rengini veren toplumsal rüzgârdır. Modacılar, tasarladıkları kıyafetlerin tutması için toplumun değişme yönünü iyi tahmin ettikleri ölçüde kıyafetlerinin "hikâyesini" bu yön üzerine oturtmak durumundadırlar. Moda rüzgârına göre yelken açarak modaya uygun bir kıyafet geliştirilebilirler." (Aktaş, 1991, 44)

Tesettür modası ifadesi, tesettürün, moda ve demode kelimeleri ile birlikte düşünülmesi gibi bir sonucu ortaya çıkarır. Tesettür modası, bir pantolon veya bir mini etek modası gibi algılandığında, tesettürün, İslamcıların anladığı haliyle dini yükümlülükten ziyade bir giyim tercihi olarak kabul edilmesinin yolu açılmış olur. Bu durumda bir zamanların maksî eteği nasıl moda olup, sonradan zaman içinde demode olduysa, özellikle laik söylem tarafından büyükşehirlerde "endişe verici" boyutlarda tasvir edilen "tesettür modası" da bir müddet sonra demode olacaktır.

"Modern dünyanın getirmiş olduğu zevk ve tercihlere bağlı olarak değişen ve değişimin lokomotifi olarak kabul edilen modanın, tesettür gibi dini ritüellerden olup, genel geçer bir kavram olarak bilinen evrenselliği ve değişmezliği anlayışı ile uyum içinde olabilmesi mümkün mü? Ya da bu kimyasal karışım neticesinde ortaya çıkacak unsur olan "tesettür modasında" baskın unsur moda mı olacak, tesettür mü? Geçmişe dönüp baktığımızda moda ile olan ilişkilerde kazanan kavramın hep moda olduğu görülmektedir. Çünkü moda, varlığını, sınır tanımazlığa ve sürekli değişime borçludur. Tesettürün bu sınır tanımazlık içinde kendisini muhafaza edebilmesi ise tesettür ilkelerinin altının yeniden ve yeniden çizilmesi ile belki mümkün olabilir." (Sezen, 2013, 16)

Günümüzde özel hayatın sınırları, kamusal alanı da içine alacak şekilde genişlemiştir. İnsanlar evlerinden daha çok dışarıda, aile fertlerinden daha çok öteki insanlarla bir arada yaşamakta ve fazla vakit geçirmekteler. Bu değişiklik, tesettürlü kadın için de yeni ve farklı bir durumdur.

Sonuç ve Değerlendirme

Toplamda 119'u incelenen Aysha dergi yazılarında sunuş (14), bakım (24), moda (18), din (9), sağlık (14), stil (6), anne-bebek (6) konuları ön plana çıkmaktadır. Bu yazıların 60'ı kadın, 13'ü erkek yazarlarca yazılmış olup, 46 yazının yazarı belli değildir. Erkek yazarların 3'ü bakım, 3'ü hukuk, 4'ü din, 3'ü sağlık alanında yazmıştır.

Bakım yazılarında, saç ve cilt bakımı, makyaj tüyoları, kilo problemleri konu edilmiştir. Kadınların daha genç ve güzel görünmelerinin yöntemlerine değinilmiştir. Bu yöntemlerden en çok vurgulananı ise estetik operasyonlardır. Akustik dalga (S.41), vitamin enjeksiyon (S.42), saten yüz germe (S.43), botoks (S.48), meme büyütme (S.48), karın germe (S.48), liposuction (S.48), kaş tasarımı (S.52) dergide öne çıkan bakım önerileridir.

Moda yazılarında şıklık, renk uyumları, eşarp trendleri, türban bağlama şekilleri, moda defileleri öne çıkmaktadır. Ayrıca "türban modası" (S.3) na değinilerek kadınların moda renklerde eşarplarla kendi stillerini nasıl oluşturabilecekleri ifade edilmiştir.

Din yazılarında kadın konusuna ağırlık verildiği görülmektedir. Kadının ailedeki sorumlulukları (S.3), İslam dinine göre kadının hakları (S.3), anneliğin önemi (S.51), kadının iç huzuru (S.52) konularına değinilmiştir.

Sağlık yazılarında doğum (S.36,44,48,56), diş sağlığı (S.43,51), kilo (S.41,48), beden sağlığı (S.51), anne sütü (S.55), beslenme (S.56), cinsellik (S.36,49,51) konularına değinilmiştir. Normal doğumun tercih edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Doğum sonrası cinselliğin devamı, cinsel ilişki korkusu ve hipnoz yöntemi ile tedavisi üzerinde durulmuştur. Cinsel ilişki korkusunun sebeplerinden biri, kadının küçük yaştan itibaren bu konuda ayıp ve günah diye telkin edilerek bilinçaltına işlenmesi olarak ifade edilmiştir.

Sağlık yazılarında dikkati çeken diğer husus, bakım, güzellik, estetik alanı ile sağlık alanının bir arada ele alınmasıdır. Örneğin zayıf olma, SPA, helal kozmetik konuları sağlıklı vurgulanmıştır. Diş tedavileri anlatılırken ise güzel görünme, dikkat çekme, öz güvenli olma ön plana çıkarılmıştır. Her durumda kadına verilen mesaj, güzel ve bakımlı olmaya yöneliktir. Bu, bazen açıkça bakım ve moda başlıkları ile sunulurken bazen de sağlık başlığı altında sunulmuştur.

Stil yazılarında öne çıkan, gerek siyasi alanda gerek sosyal medya yoluyla ön plana çıkan kadınların hayatı ve giyimidir. Bu kadınlar hem kariyerleriyle hem de giyim stilleriyle örnek gösterilmiş, övülmüştür. Bahsedilen isimler muhafazakârlar için marjinal sayılabilecek özelliklere sahiptir. Örneğin Malezyalı Yuna (S.47), başörtülü bir şarkıcı ve şarkı sözü yazarıdır.

Anne-bebek yazılarında bilinçli ebeveyn (S.45), doğum (S.46,48), tüp bebek (S.48), emzirme (S.46) konularına değinilmiştir. Kadınlara, normal doğum yapmaları, çocuğu 2 yaşına kadar emzirmeleri tavsiye edilmiştir. Dergi, bir yandan birçok yazısında kadına bakımlı, güzel, eğitilmiş, öz güvenli olması gerektiği mesajını vererek bu özellikte kadınları rol-model olarak sunmakta ve kadınları bu anlamda yönlendirmekteyken diğer yandan bebek bakımı ya da annelik konusunda kadından en iyisini yapmasını bekleyen yazılara yer vermektedir. Derginin kültür editörü Merve Tokyay bu hususta "Organik Hakiki Annelik" başlıklı bir yazı (S.48) kaleme almıştır. Tokyay yazısında, kadından hem mükemmel anne hem güzel ve bakımlı bir kadın hem de para kazanabilen ayakları üstünde durabilen biri olmasının beklenmesinin kadına pranga vurduğunu ifade etmiştir.

Dergide sunulan muhafazakâr otel reklamlarını değerlendirecek olursak reklamlarda öne çıkan husus, kadınların rahatlığı, onlara ayrıca sunulan hizmet (ayrı plaj ve havuz) olanaklarıdır. Mahremiyet kadına ait bir kavram olarak yansıtılmıştır. Erkeklerle özel hiçbir hizmetten bahsetmeyerek hedefe kadınlar alınmıştır. Ayrıca muhafazakâr otellerin verdiği hizmetler (SPA, jakuzi, sauna, buhar odaları, buz çeşmesi, macera duşları, disko), diğer tatil otellerinden sadece alkol hizmeti vermeyerek ve kadınlara özel yüzme alanları tahsis ederek ayrılmaktadır.

Meşe'ye göre Aysha dergisi, "Piyasaya entegre olmanın tesettürü metalaştırdığı hem tesettürün ilkelerine hem de modanın arzularına uygun yeni bir seçkin tesettür kadın giyiminin sunulduğu, derginin bu anlamıyla İslami sektör ile müşteriler arasında köprü işlevi kurduğu gözlemlenmiştir. Hatta dergi bunun da ötesine geçip şık ve pahalı kıyafet tasarımları ile orta (hatta ortanın üstü) ve üst sınıf kadınlara hitap ederek seçkin bir Müslüman kadın kimliğini şekillendirmektedir." (Meşe, 2015, 146-158)

Aysha Dergi incelemelerinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

-Aysha, orta ve üst sınıfa hitap eden, ağırlıklı olarak kamusal alanda yer alan eğitilmiş ve çalışan kadınlara yönelik içerikler sunan muhafazakâr moda dergisidir.

-Güzel, sağlıklı, bakımlı vb. görünmek için medikal ve cerrahi işlemlerin birlikte uygulanabileceği savunulmuştur.

-Toplumsal cinsiyet rolleri pekiştirilmiştir. Kadın, yaratılış itibariyle zayıf ve korunmaya muhtaç olarak ifade edilmiş, iyi bir anne ve eş olabilmesi için neler yapması gerektiği vurgulanmıştır.

-Dergi, kendinden emin, güzelliğinden ve tarzından ödün vermeyen kadınlara hitap etmektedir.

-Aile ile ilgili yazılarda sıklıkla kadının/annenin sorumlulukları vurgulanmıştır. Çocuk ve anne ailenin temeli kabul edilerek çocuk eğitiminde annenin önemine değinilmiştir. Çocuğun terbiyesi, anne sütü ile özdeşleştirilmiştir. Fedakâr, affedici kadın, "gerçek kadın" olarak tanımlanmıştır. Çocuğun terbiyesinden de ağırlıklı olarak anne sorumlu tutulmuştur.

-Derginin Stil sayfalarında kadınlara, dikkat çekici ve şık olmalarının tüyoları verilmiştir. Kıyafetlerde kullanılan renklerin uyumları üzerinde durulmuştur. Güçlü, zarif, şık bir kadın imajı çizilmiştir. Bu anlamda dergi yazılarında kadının konumu ile ilgili çelişkili bir duruş söz konusudur. Bir yandan başarılı, eğitilmiş, şık bir kadın olmak tavsiye edilirken diğer yandan anne ve eş olarak kadın ele alındığında geleneksel kodlara başvurulmuştur.

-Türbanın moda göre farklı bağlanma şekillerinin olduğu ve bu bağlama şekilleri ile kadınların kendi stillerini ve farklılıklarını ortaya koyabilecekleri ifade edilmiştir. Bu anlamda türbanın, bir tesettür aracı olarak mahremiyeti korumak işlevinin ve geleneksel olarak omuzlara sarkıtılarak bağlanma şeklinin kaybolmaya başladığı görülmektedir. Dergide "eşarp modası", "trend eşarplar" gibi ifadelerle rastlanmaktadır. Dergide yer alan bir yazıda ise başörtünün sanıldığı gibi bir simge, bayrak, kimlik ya da duruş olmadığını belirtilmiştir. (Tokyay, 2016)

-Sağlık yazılarında kadınların normal doğumdan korkarak sezaryeni tercih etmeleri eleştirilmiştir. Normal doğumun daha sağlıklı oluşuna dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte yazılarda doğumun hem dinen hem de kadın hayatındaki önemine vurgu yapılmıştır. Her annenin şefkat, koruma ve kollama güdüsüyle yavrusunun üzerine titreyeceği ifade edilerek toplumsal cinsiyet rolleri pekiştirilmiştir.

-Ünlü mankenlerle iş hayatı, projeleri, güzellik sırları üzerine röportajlar yapılmıştır. Modellik yapmak isteyen gençlere tavsiyeler verilmiştir. Bu anlamda mankenlik gibi seküler bir mesleğin muhafazakâr bir dergide önerilmesi muhafazakârların mesleklere bakışında da bir değişiklik olduğunu göstermektedir.

-Dergi davetlerini, iftarlarını lüks mekanlarda yapmaktadır.

Araştırmamızda Göle'nin "batı dışı modernlik" ya da "çoğul modernlik" kavramsallaştırması çerçevesinde, kendisini muhafazakâr olarak sunan Aysha derginin 15 sayısı içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Çözümleme ve bulgulara ulaşmada "toplumsal cinsiyet" kavramı çerçeve olarak belirlenmiştir.

70'li yıllarda aktif siyasi hüviyet kazanan İslamcı hareket, 80'li yıllardan itibaren Özal dönem liberalleşmesi ile birlikte, ekonomi üzerinde devlet sultasının kırılması ile zenginleşmiş, bu ekonomik zenginleşme, kırsaldan kente göçle birlikte hayat tarzında modernleşmenin imkanlarına kavuşmuştur.

Modernleşme süreci ile birlikte muhafazakârlar her alanda (siyasi, ekonomi ve kültürel) geleneksel hayat tarzından kopmaya başlamış, kamusal alanda görünür olmuşlardır. Bu anlamda özellikle muhafazakâr kadının görünürlüğü öne çıkmıştır. Devam eden resmî ideoloji baskısına rağmen muhafazakâr kadınlar kamusal alana çıkışı "başörtüsü" aracıyla yapmışlardır. İslamcı kadının söylemi, başörtüsünü özgürlük/özgürleşme aracına dönüştürmüştür. Batı dışı modernlik kavramından bakarak, bu süreci net bir şekilde okuyabiliyoruz. Bu süreçte karşılaştığımız diğer bir olgu ise İslami feminizmdir. 90'lı yıllardan itibaren kendi söylemini oluşturan İslami feminizm, zamanla kamusal etkileyecek gündemleri oluşturmuştur. İncelediğimiz dergide hem modernitenin kadınlara sağladığı "gelişme/ilerlemeyi" hem de İslami feminist söylemleri görmekteyiz. Lakin tüm bunlarla birlikte bazı toplumsal cinsiyet kalıplarının korunduğunu hatta yeniden üretildiğini görmekteyiz. Modernleşmeyle birlikte kadının toplumsal hayattaki konumuyla ilgili bakış açılarında değişimler olsa da mahremiyet, aile, annelik, iş hayatı konularında toplumsal cinsiyet kodlarının devam ettiği görülmektedir.

Araştırma sonucuna göre Aysha dergide kadının iş hayatına atılması, vaktini ev dışında geçirmesi, modayı takip ederek giyim ve bakımına özen göstermesi konularında kadınlara bir onaylama söz konusu iken konu eş olma ve çocuk bakımına gelindiğinde desteklenen hususlarda da bir geri adım atma durumu söz konusu olmaktadır. Söz gelimi kadın iyi bir iş kadını olmalıdır ancak iş hayatı çocuk bakımını olumsuz etkilememelidir.

KAYNAKÇA

- Altay, İbrahim (2014). Muhafazakârlık 'Modern Zamanlar' Şarkısının Kontrbasıdır. *Lacivert Dergi*, S.1.
Aktaş, Cihan (1991). Kadın Toplumsallaşması ve Fitne. *İstanbul: İslami Araştırmalar Dergisi*, C.5, S.4, s.44-51.
Aktaş, Cihan (2016). *Bacıdan Bayana*. İstanbul: İz Yayınları.

- Berktaş, Fatmagül (2010). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berman, Marshall (2014). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. çev. Ümit Altuğ ve Bülent Peker. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Efekan, Haluk (2011). *Muhafazakârlığın Hermenötiği*. Ankara: Doğu-Batı Dergisi, S.58.
- Eisenstadt, Shmuel Noah (2000). Multiple Modernities. *Daedalus*, s.1-30.
- Erdoğan, Mustafa (2004). *Muhafazakârlık: Ana Temalar*. Ankara: Liberal Düşünce Dergisi S.34.
- Göle, Nilüfer (2006). *Batı-Dışı Modernlik Üzerine Bir İlk Desen*. İstanbul: Doğu Batı Dergisi, S. 2, s. 55-62.
- Göle, Nilüfer (2000). *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri: İslam ve Kamusal Alan Üzerine Bir Atölye Çalışması*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, Nilüfer (2000). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, Nilüfer (2011). *Melez Desenler: İslam ve Modernlik Üzerine*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Haenni, Patrick (2014). *Piyasa İslamı: İslam Suretinde Neoliberalizm*. çev. Levent Ünsaldı. Ankara: Heretik Yayınları.
- Meşe, İlknur (2015). İslami Bir Moda Dergisi Örneğinde Moda ve Tesettür: Ne Türden Bir Birliktelik?. *Fe Dergi*, S. 1, s.146-158.
- Sezen, Gülsüm (2013). *Tesettür Özgürlüktür*. Ankara: Aktif Hayat Yayınları.
- Thébaud, François (2005). *Büyük Savaş ve Cinsel Bölünmenin Zaferi: Kadınların Tarihi (Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru)*. çev. Ahmet Fethi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tokay, Merve (2016). Biz Aptal Mıyız?. *Aysha Dergi*, S.41.
- Yılmaz, Zehra (2015). *Dişil Dindarlık*. İstanbul: İletişim Yayınları.